

i n. gå även äldre bildningar, perm och karbon, i dagen. Talrika småfloder bryta sig väg till Rhen över Hardt. Klimatiskt tillhöra slätten och dess sidodalar Tysklands bäst lottade landsdelar, och ett härligt vin mognar. På Hardt är klimatet hårdare (årsmedium under 8°) och även jordmånen liksom på höglandet i övrigt föga fruktbar.

Närings-. B. är främst jordbruksland. Aker och äng upptaga nära 42 % av området; sädesproduktionen (råg, vete, korn, havre) var 1922 1,647,974 ton, potatis 4,452,659 ton. Karakteristisk för B. är humleodlingen. Av den i Tyskland av humle upptagna arealen, 12,014 har (1922), komma 10,341 har (86 %) på B. Jorden är huvudsakligen (69 %) fördelad på små och medelstora brukningsdelar. Skogen omfattar omkr. 33 % av området. Mineraliska tillgångarna äro obetydliga. Järnmalm finnes i Oberpfalz (Amberg), brunkol på några ställen (Peissenberg); däremot har B. genom avskiljandet av Saarpfalz förlorat sin del i Saars stenkolsbäcken. Av vikt äro saltförekomsterna i Salzburgalperna, i övrigt vissa bergarter, främst litografiska kalken i Jura (Solnhofen), därjämte skiffer (Frankenwald), granit (Fichtelgebirge), kvarts (Böhmerwald). Industrien fördelar sig på B:s städer och har vissa specialtillverkningar, av vilka öltillverkningen kommer i första rummet (München, Kulmbach). Därjämte märkes tillverkning av maskiner, järn- och stålvaror, guld- och silverarbeten, blyertsvaror (Nürnberg), textilvaror, glas, optiska instrument, leksaker, kemikalier, brännvin m. m. Exporten omfattar i huvudsak nämnda artiklar och jordbruksprodukter. Storartade företag äro igångsatta för tillgodogörande av Alpernas vattenkraft (mellersta Isar, Walchensee m. fl.).

Av städerna komma München (631,000 inv., 1919) och Nürnberg (360,000) främst. Augsburg (155,000) är Schwabens huvudstad och säte för textilindustrien, som även hör hemma i övriga schwabiska städer, Memmingen, Kempten m. fl., och går som hemindustri upp i Allgualperna. Alpstäderna äro små och centralpunkter för turiströrelsen. Berchtesgaden och Reichenhall i ö. ha dessutom saltverk och bad. Vid Donau ligger en rad av städer av betydelse för flodfart, järnvägar och handel, längst i n. Regensburg, Tysklands främsta Donaustad. Kring Nürnberg grupperar sig ett flertal städer, främst det industririka Fürth (68,000 inv.). Till Maindalen och dess grannskap höra bl. a. Bayreuth, Bamberg, Schweinfurt, Würzburg, Aschaffenburg. Rhenpfalz har ett stort antal städer. På slätten vid Rhen Ludwigshafen (91,000 inv.), säte för kemisk storindustri och betydande flodhamn, vid foten av Hardt ett flertal berömda vinstäder, i sänkan mellan Hardt och Pfalzbergen Kaiserslautern, Rhenpfalz' huvudstad. Om B:s viktigare städer jämför i övrigt kartskiss. En livlig sjöfart äger rum på Rhen; Ludwigskanalen från Main till Donau är endast farbar för grundgående

båtar. Östbayern är genomgångsland för kontinentalbanorna Berlin—Rom och Paris—Wien. Nürnberg och München äro järnvägstrafikens centralpunkter.

Befolkningen tillhör tre skilda tyska stammar, schwaber, franker och bayrare, var och en inom sin huvuddel av landet: Schwaben, Franken, Bayern, och denna gamla uppdelning är alltjämt bevarad i B:s administrativa indelning. B. är indelat i 8 regeringsområden: Oberbayern, Niederbayern, Rheinpfalz, Oberpfalz, Oberfranken, Mittelfranken, Unterfranken, Schwaben, vartill kommer det 1919 införlivade Koburg. Av dessa har Rheinpfalz västfrankisk, Oberpfalz bayersk befolkning. Till religionen är befolkningen överbäggande (omkr. 70 %) katolsk; protestanter voro 1910 2,014,876. Därtill kommo 55,394 judar.

Undervisning. Folkundervisningen i B. (se härom Tyskland) står högt, och för den högre bildningen finnas talrika bildningsanstalter. B. äger tre universitet: München, Würzburg och Erlangen, en teknisk högskola i München m. m. Där märkas även konstakademien och vetenskapsakademien. A. B-n.

Författning och förvaltning. Enligt författningen av 14 aug. 1919 är B. i likhet med övriga tyska stater en demokratisk republik. Verkställande myndigheten utövas av en regering (*Gesamtministerium*), bestående av en ministerpresident och ett antal departementschefer (sedan febr. 1924 fem till antalet). Ministerpresidenten utses av representationen, varvid för valet erfordras majoritet av representationens totala medlemsantal; han utses övriga ministrar med representationens samtycke. Den lagstiftande makten utövas främst av en representation, lantdagen, bestående av en kammare, vald för fyra år genom allmänna och direkta proportionella val (1 deputerad för varje 40,000-tal väljare). Valrätt har varje myndig bayersk medborgare, valbarhet inträder vid 25 års ålder. Lantdagen sammanträder varje år och kan dessemellan sammankallas på beslut av presidiet eller regeringen eller då 50 folkrepresentanter eller $\frac{1}{5}$ av de röstberättigade medborgarna så begära. Upplösning av lantdagen skall ske, om en femtedel av de röstberättigade medborgarna så begär och valmännen vid allmän folkomröstning med viss kvalificerad majoritet — minst hälften av de röstberättigade måste deltaga i omröstningen, och $\frac{2}{3}$ av de avgivna rösterna måste vara för upplösning — så besluta. I B. liksom i flera andra tyska stater är folkomröstning införd såväl i form av referendum som folkiniciativ. Referendum kan med vissa undantag äga rum beträffande av lantdagen antagna lagar, såvida antingen regeringen så beslutar eller, då det gäller författningsfrågor, en femtedel av väljarna, eller, då det gäller andra lagfrågor, en tiondel av väljarna så begär. Initiativomröstningar kun-

na enligt motsvarande regler likaledes begäras i författnings- och lagfrågor. Beträffande resultatet av omröstningarna finnas vissa relativt restriktiva bestämmelser om kvalificerad majoritet; så fordras vid vanliga lagar, att en femtedel av valmännen deltagit i omröstningen, vid författningsfrågor fordras dels att två tredjedelar av väljarna deltagit, dels två tredjedels majoritet av de avgivna rösterna. — Rättskipningen ombesörjes av domstolar av fyra olika instanser. Utom i domstolsdistrikt är B. indelat i förvaltningsområden (*Regierungsbezirke*) och lokalförvaltningsdistrikt (163 *Bezirksämter* och 43 »omedelbara städer») med särskilda representationer. H. T.-n.

B:s vapen återges å bild sp. 1036. *Landsfärgerna* äro vitt och blått. — Om det forna konungariket B:s genom 1918 års revolution avskaffade ordnar se Ordnar.

Historia. B. söder om Donau var under kejsartiden införlivat i romerska riket (prov. *Vindelicia*, *Raetia*, *Noricum*) och togs under folkvandringen i besittning av de germanska bajuvarierna från Böhmen, vilka utbredde sig från Lech till Enns, senare ytterligare österut och på 500-talet kommo under frankerna men bibehöllo egna hertigar av agilolfingernas ätt till 788, då den siste hertigen, Tassilo III, avstattes av Karl den store. Kristendomen hade något tidigare slutgiltigt befästs i B. genom Vinfrid (*Bonifatius*). Efter karolingiska rikets delning återupptod B. som vasallhertigdöme under tyske konungen, genom Arnulf (d. 937). Det gavs sedan som hertigdöme i län till medlemmar av olika stormansätter, 1070 till welfiska ätten (se Welf) och omsider efter Henrik lejonets aktförklaring 1180 åt pfalzgreven kurfurst Otto av Wittelsbach, stamfader för den intill 1918 regerande bayerska furstättens. Med B. förenades redan 1214 Rhenpfalz, som gavs som län åt Ottos son Ludvig. Under welfernas tid hade bayrarnas stam ledningen inom tysk odling (se Tyskland, litteratur), men hertigdömet minskades bl. a. genom uppkomsten av ett självständigt Österrike (se d. o.) och var på mångfaldigt sätt splittrat i feodala underbesittningar. Hertigdömet minskades ytterligare under wittelsbacharna (Steiermark, Tyrolen) och samtliga besittningarna voro från 1340 delade mellan en äldre linje, som erhöill Pfalz (se d. o.), omfattande Rhenpfalz och en del av bayerska Nordgau (hädanefter kallat Oberpfalz), och en yngre linje, som fick Egentliga Bayern (Oberbayern, Niederbayern); med det förra förenades 1356 kurvärdigheten. Pfalz blev under reformationen protestantiskt, B. förblev katolskt och gjordes av Maximilian I (se d. o.), som regerade 1597—1651, till en högborg för motreformationen. Som ligans huvudman och kejsarens vän ledde han under trettioåriga kriget kampen mot de tyska protestanterna och vann 1623 från sin frände Fredrik V av Pfalz såväl Oberpfalz som kurvärdigheten, vilken han trots

Sveriges segrar behöll i westfaliska freden 1648; enligt denna återfick Fredriks son Karl Ludvig Rhenpfalz och erhöill en åttonde kurvärdighet. B. förde även i det följande en på utvidgning och storhet riktad politik, var Frankrikes bundsförvant i spanska tronföljds-kriget under Maximilian II (1679—1726) och i österrikiska tronföljdskriget under Karl Albert (1726—45), som uppträdde som pretendent till österrikiska arvländerna och 1742 valdes till tysk kejsare. Med Karl Alberts son, Maximilian III, utslöcknade 1777 det wittelsbachska husets bayerska gren, och därmed skedde återföreningen av Pfalz med B., som nu tillföll kurfursten Karl Teodor av linjen Pfalz-Sulzbach och efter dennes död 1799 Maximilian (IV) Josef av den birkenfeldska linjen, den enda kvarlevande grenen av huset Wittelsbach (se d. o.). Arvövergången hade för B. medfört en mindre landförlust (Innviertel) genom bayerska tronföljdskriget (se d. o.) 1778—79. Maximilian Josef anslöt sig vid Tyska rikets omstörtning genom den stora revolutionen och Napoleonkrigen till Frankrike och Napoleon och vann därunder konungavärdigheten 1805, varvid han kallade sig Maximilian Josef I, samt vidgade statsgränser för B. (1803, 1805, 1806, 1809) genom införlivande särskilt av de frankiska och schwabiska grannterritorierna. Så kommo till B. andliga stiftet Würzburg, Bamberg, Eichstädt, Augsburg, fria riksstäderna Nürnberg, Augsburg, Regensburg, Schweinfurt, Nördlingen, de hohenzollernska furstendömena Ansbach och Bayreuth och ett flertal andliga och världsliga mindre herradömen; åt österrikiska sidan vanns Passau m. m. Se Tyskland, historisk karta. Bekräftelse vanns å Wienkongressen (1814—15), då B. även återfick det under franska tiden franska kilda Pfalz, dock nu begränsat till området v. om Rhen. Samtidigt hade viktiga reformer genomförts och trosbekännelsernas likställighet stadfäst. B. fick 1818 en författning, som i stort sett gällde till 1918, och en folkrepresentation.

B:s utveckling fortgick därefter till en början lugnt och i fri riktning, och genom Ludvig I (se d. o.; 1825—48) blev München ett huvudsäte för Tysklands vetenskapliga och konstnärliga liv. Men på 1840-talet voro reaktionen och den ultrakatolska riktningen vid makten (ministären Abel), och revolutionsvägen från Paris 1848 framkallade resning, tronskifte och en frisinad utbildning av författningen (s. å.) under Ludvigs son Maximilian II (1848—64). Under denne växlade frisinade och reaktionära strömningar (de förra representerade bl. a. av ministerpresidenten furst Chlodwig Hohenlohe-Schillingsfürst), men i de allmänna tyska angelägenheterna sökte B. oföränderligen, under opposition mot Preussen, vinna en mellanställning inom Tyskland samt trädde i det avgörande ögonblicket under Maximilians son Ludvig II (1864—86) på Österrikes sida i det prussisk-österrikiska